

॥ तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्राचीनव॑शं करोति देवमनु॒ष्या दि॒शो व्य॑भजन्तु
प्राचीं॑ दे॒वा दक्षि॑णा पि॒तरः प्र॒तीचीं॑म्मनु॒ष्या उदी॑ची॑
रु॒द्रा यत्प्रा॒चीनव॑शं क॒रोति॑ दे॒वलोक॑मे॒व तद्य॑जमान
उ॒पाव॑र्तते॒ परि॑ श्रयत्यन्त॒रहि॑तो॒ हि दे॒वलोक॑ो म॒नुष्यलो॑का॒
न्नास्माल्लो॑कात्स्वे॒तव्यमि॒वेत्याहुः॑ को हि तद्वे॒द यद्य॑मुष्मि॒ल्लोके॑
ऽस्ति॑ वा न वेति॑ दि॒क्ष्वती॑का॒शान्क॑रोति॥१॥

उ॒भयो॑र्लो॒कयो॑र॒भिजि॑त्यै केशश्म॒श्रु व॑पते न॒खानि॒ नि
कृ॑न्तते मृ॒ता वा ए॒षा त्वग॑मे॒ध्या यत्केश॑श्म॒श्रु मृ॒तामे॒व
त्वच॑ममे॒ध्याम॑प॒हत्य॑ य॒ज्ञियो॑ भू॒त्वा मे॒धमु॑पैत्यङ्गि॒रसः
सुव॑र्गं लो॒कं यन्तो॑ऽप्सु दी॑क्षात॒पसी॒ प्रावे॑शयन्न॒प्सु स्ना॑ति
सा॒क्षादे॒व दी॑क्षात॒पसी॒ अव॑ रुन्दे ती॒र्थे स्ना॑ति ती॒र्थे हि ते
ताम्प्रावे॑शयन्ती॒र्थे स्ना॑ति॥२॥

ती॒र्थमे॒व संमा॑नानां॑ भवत्य॒पोऽश्वा॑त्यन्त॒रत॒ एव॑ मे॒ध्यो

भवति॑ वास॑सा दीक्षयति॑ सौम्यं॑ वै क्षौमं॑ देवत॑या सोम॑मेष
 देवता॑मुपैति॑ यो दीक्ष॑ते सोम॑स्य त॒नूर॑सि त॒नुवं॑ मे पा॒हीत्या॑ह
 स्वामे॑व देवता॑मुपैत्यथो॑ आ॒शिषं॑मे॒वैता॑मा शा॑स्तेऽग्नेस्तू॑षा॒धानं॑
 वा॒योर्वा॑त॒पान॑म्पितृ॒णान्नी॒विरोष॑धीनाम्प्रघातः॑ ॥ ३ ॥

आ॒दि॒त्यानां॑ प्राचीनता॒नो वि॒श्वेषां॑ दे॒वाना॒मोतु॑र्नक्ष॒त्राणाम॑तीक
 ए॒तत्सर्व॑दे॒वत्यं॑ यद्वासो॑ यद्वास॑सा दी॒क्षय॑ति सर्वा॑भिरे॒वैनं॑
 दे॒वता॑भिर्दीक्षयति॑ ब॒हिःप्रा॑णो वै म॑नुष्य॒स्तस्या॑शनं
 प्रा॒णोऽश्ना॑ति स॒प्राण॑ ए॒व दी॑क्षत॒ आशि॑तो भवति
 यावा॑ने॒वास्य॑ प्रा॒णस्तेन॑ स॒ह मे॒धमु॑पैति घृ॒तं दे॒वाना॒म्मस्तु॑
 पि॒तृणा॑न्निष्प॑क्क॒म्मनु॑ष्या॒णान्त॑द्वै ॥ ४ ॥

ए॒तत्सर्व॑दे॒वत्यं॑ यन्न॑व॒नीतं॑ यन्न॑व॒नीते॒नाभ्य॑ङ्गे सर्वा॑
 ए॒व दे॒वताः॑ प्रीणाति॑ प्रच्यु॑तो वा ए॒षोऽस्मा॑ल्लो॒कादग॑तो
 दे॒वलो॒कं यो दी॑क्षितोऽन्त॑रे॒व न॑व॒नीत॑न्तस्मान्न॑व॒नीते॒नाभ्य॑ङ्गे-
 ऽनु॒लोमं॑ यजु॑षा॒ व्यावृ॑त्या॒ इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑ह॒न्तस्य॑ क॒नीनि॑का॒
 परा॑प॒त॒त्तदा॑ञ्ज॒नम॑भव॒द्यदा॑ङ्गे चक्षु॑रे॒व भ्रातृ॑व्यस्य वृ॒ङ्गे
 दक्षि॑ण॒म्पूर्व॑माङ्गे ॥ ५ ॥

स॒व्य॑ हि पूर्व॑मनु॒ष्या आ॒ञ्जते॒ न नि धा॑वते नी॒व हि
म॑नु॒ष्या धा॑वन्ते पञ्च॒ कृत्व॒ आङ्गे पञ्चा॑क्षरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तौ
य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्दे परि॑मित॒माङ्गेऽप॑रि॒मित॑ ॥ हि म॑नु॒ष्या
आ॒ञ्जते॒ सत॑ल॒याङ्गेऽप॑त॒लया॒ हि म॑नु॒ष्या आ॒ञ्जते॒ व्यावृ॑त्त्यै
यदप॑त॒लयाञ्जी॑त वज्रं इ॒व स्या॒त्सत॑ल॒याङ्गे मि॒त्रत्वा॑य ॥ ६ ॥

इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑ह॒न्त्सोऽ३ पोऽ३ भ्य॑म्रियत॒ तासां॑
यन्मे॑ध्यं य॒ज्ञिय॑ ॥ सदे॑व॒मासी॑त्तदपो॑द॒क्राम॑त्ते द॒र्भा
अ॑भवन् यद॑र्भपु॒ञ्जीलैः प॑वय॑ति या ए॒व मे॑ध्या
य॒ज्ञियाः सदे॑वा आप॒स्ताभि॑रे॒वैन॑म्पवयति॒ द्वाभ्यां॑
पव॑यत्यहोरा॒त्राभ्या॑मे॒वैन॑म्पवयति॒ त्रिभिः॑ प॑वयति॒ त्रयं॑
इ॒मे लो॒का ए॒भिरे॒वैन॑ लो॒कैः प॑वयति प॒ञ्चभिः॑ ॥ ७ ॥

प॒व॒य॒ति पञ्चा॑क्षरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तौ॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञायै॒वैन॑म्पवयति
ष॒ङ्क्तिः प॑वयति॒ षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुभि॑रे॒वैन॑म्पवयति स॒प्तभिः॑
पव॑यति स॒प्त छ॒न्दांसि॑ छ॒न्दोभि॑रे॒वैन॑म्पवयति न॒वभिः॑
पव॑यति न॒व वै पुरु॑षे प्रा॒णाः सप्रा॑णमे॒वैन॑म्पव॒
य॒त्येक॑विंशत्या पव॑यति॒ दश॒ हस्त्या॑ अ॒ङ्गुल॑यो दश॒
प॒द्या आ॒त्मैक॑विं॒शो यावा॑ने॒व पुरु॑ष॒स्तमप॑रि॒वर्गम्॑ ॥ ८ ॥

पुन॒र्यति॑ चि॒त्पति॑स्त्वा पुन॒रत्वित्या॑ह॒ मनो॑ वै
 चि॒त्पति॑र्मन॒सैवैन॑म्पवयति वा॒क्पति॑स्त्वा पुन॒रत्वित्या॑ह
 वा॒चैवैन॑म्पवयति दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता पुन॒रत्वित्या॑ह सवि॒तृप्र॑सूत
 ए॒वैन॑म्पवयति॒ तस्य॑ ते पवि॒त्रपते॑ प॒वित्रे॑ण॒ यस्मै॑ कम्पुने
 तच्छ॑केय॒मित्या॑हाशिष॑मे॒वैता॒मा शा॑स्ते ॥ ९ ॥

अ॒तीका॒शान्क॑रोत्य॒वैश॒यन्ती॒र्थे स्ना॑ति प्र॒घातो॑ म॒नुष्या॑णा॒न्तद्वा आ॑ङ्गे मि॒त्रत्वाय॑
 प॒ञ्चभि॑रप॒रिर्वर्ग॑म॒ष्टाच॑त्वारि॒शच्च॑ ॥ १ ॥

[१]

याव॑न्तो॒ वै दे॒वा य॒ज्ञाया॑पुन॒त॒ त ए॒वाभ॑वन् य ए॒वं वि॒द्वान्
 य॒ज्ञाय॑ पुनी॒ते भव॑त्ये॒व ब॒हिः प॑वयित्वान्तः प्र पा॑दयति
 मनु॑ष्यलो॒क ए॒वैन॑म्पवयित्वा पू॒तन्दे॑वलो॒कम्प्र॑ ण॒यत्य॑दी॒क्षित॑
 ए॒कया॑हुत्येत्या॒हुः स्रु॒वेण॒ चत॑स्रो जुहोति दीक्षित॒त्वाय॑ स्रु॒चा
 प॑ञ्च॒मीं पञ्चा॑क्षरा प॒ङ्क्तिः॑ पाङ्क्तौ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रु॒न्ध्र आ॑कू॒त्यै
 प्र॒युजे॑ऽग्नये॑ ॥ १० ॥

स्वाहे॑त्या॒हाकू॑त्या॒ हि पुरु॑षो य॒ज्ञम॑भि प्र॒युङ्क्ते॑ य॒ज्ञेये॑ति
 मे॒धायै॑ मन॒सेऽग्नये॑ स्वाहे॑त्या॒ह मे॒धया॑ हि मन॒सा पुरु॑षो
 य॒ज्ञम॑भिगच्छ॒ति सर॑स्वत्यै पू॒ष्णेऽग्नये॑ स्वाहे॑त्या॒ह वा॒ग्वै
 सर॑स्वती पृथि॒वी पू॒षा वा॒चैव॑ पृथि॒व्या य॒ज्ञम्प्र॑ यु॒ङ्क्त॑ आपो॑

देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुव इत्याहु या वै वर्ष्यास्ताः॥११॥

आपो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवो यदेतद्यजुर्न ब्रूयाद्विव्या
 आपोऽशान्ता इमल्लोकमा गच्छेयुरापो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुव
 इत्याहास्मा एवैनो लोकाय शमयति तस्माच्छान्ता
 इमल्लोकमा गच्छन्ति द्यावापृथिवी इत्याहु द्यावापृथिव्योर्हि
 यज्ञ उर्वन्तरिक्षमित्याहान्तरिक्षे हि यज्ञो बृहस्पतिर्नो हविषा
 वृधातु॥१२॥

इत्याहु ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवासमै यज्ञमव
 रुन्दे यद्व्याद्विधेरिति यज्ञस्थाणुमृच्छेद्वधात्वित्याहु
 यज्ञस्थाणुमेव परि वृणक्ति प्रजापतिर्यज्ञमसृजत
 सोऽस्मात्सृष्टः पराङ्मस प्र यजुरह्वीनात्प्र साम्
 तमृगुदयच्छद्यदगुदयच्छत्तदौद्ग्रहणस्यौद्ग्रहणत्वमृचा॥१३॥

जुहोति यज्ञस्योद्यत्या अनुष्टुप्छन्दसामुदयच्छदित्याहुस्तस्मा
 जुहोति यज्ञस्योद्यत्यै द्वादश वात्सबन्धान्युदयच्छन्नित्याहुस्तस्मा
 दीक्षयन्ति सा वा एषर्गनुष्टुग्वागनुष्टुग्यदेतयर्चा दीक्षयति
 वाचैवैनं सर्वया दीक्षयति विश्वे देवस्य नेतुरित्याहु

सावि॒त्र्ये॒तेन॒ म॒र्तो वृणी॑त स॒ख्यम्॥१४॥

इत्या॑ह पि॒तृदे॒वत्यै॑तेन॒ विश्वे॑ रा॒य इ॒षुध्य॑सीत्या॑ह
वैश्व॑दे॒व्ये॒तेन॑ द्यु॒म्रं वृणी॑त पु॒ष्यस॒ इत्या॑ह पौ॒ष्ण्ये॒तेन॒ सा
वा ए॒षर्ष॑स्सर्वदे॒वत्या॑ यदे॒तय॑र्चा दी॒क्षय॑ति सर्वा॑भिरे॒वैनं॑
दे॒वता॑भिर्दी॒क्षय॑ति स॒प्ताक्ष॑रम्प्रथ॒मम्प॒दम॒ष्टाक्ष॑राणि त्रीणि
या॒नि त्रीणि॑ तान्य॒ष्टावुप॑ यन्ति॒ या॒नि च॒त्वारि॒ तान्य॒ष्टौ
यद॒ष्टाक्ष॑रा तेन॑॥१५॥

गा॒य॒त्री यदे॒काद॑शाक्षरा॒ तेन॑ त्रि॒ष्टुग्य॑द्वाद॒शाक्षरा॒ तेन॒
जग॑ती॒ सा वा ए॒षर्ष॑स्सर्वा॑णि छन्दा॑ंसि यदे॒तय॑र्चा दी॒क्षय॑ति
सर्वे॑भिरे॒वैनं॑ छन्दा॑भिर्दी॒क्षय॑ति स॒प्ताक्ष॑रम्प्रथ॒मम्प॒दं
स॒प्तप॑दा श॒क्र॑री प॒शवः॑ श॒क्र॑री प॒शूने॒वाव॑ रु॒द्ध
ए॒कस्मा॑द॒क्षरा॑दना॒सम्प्रथ॑मम्प॒दन्तस्मा॑द्यद्वा॒चोऽना॑स॒न्तन्म॑नु॒ष्या
उप॑ जी॒वन्ति॑ पूर्ण॒या जु॑होति पूर्ण॒ इव॑ हि प्र॒जाप॑तिः
प्र॒जाप॑ते॒रास्यै॒ न्यून॑या जुहोति॒ न्यूना॑द्धि प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा
असृ॑जत प्र॒जाना॑ं सृ॒ष्ट्यै॑॥१६॥

अ॒ग्नये॒ ता वृ॑धात्वृ॒चा स॒ख्यन्ते॑न॒ जुहो॑ति पञ्चदश च॥२॥ [२]

ऋ॒ग्व॒सामे॒ वै दे॒वेभ्यो॑ य॒ज्ञाया॑तिष्ठ॒माने॒ कृ॒ष्णो

रूपं कृत्वापक्रम्यातिष्ठतान्तैऽमन्यन्त यं वा इमे
 उपावथ्स्यतः स इदं भविष्यतीति ते उपांमन्नयन्त ते
 अहोरात्रयोर्महिमानमपनिधाय देवानुपावर्तेतामेष वा ऋचो
 वर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्यैष साम्नो यत्कृष्णमृक्सामयोः
 शिल्पे स्थ इत्याहर्क्सामे एवाव रुन्ध एषः॥१७॥

वा अहो वर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्यैष रात्रिया
 यत्कृष्णं यदेवैनयोस्तत्र न्यक्तं तदेवाव रुद्धे कृष्णाजिनेन
 दीक्षयति ब्रह्मणो वा एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनं ब्रह्मणैवैनं
 दीक्षयतीमाधियः शिक्षमाणस्य देवेत्याह यथायजुरेवैतद्गर्भो
 वा एष यद्वीक्षित उल्बं वासः प्रोर्णुते तस्मात्॥१८॥

गर्भाः प्रावृता जायन्ते न पुरा सोमस्य क्रयादपोर्णीत
 यत्पुरा सोमस्य क्रयादपोर्णीत गर्भाः प्रजानां परापातुकाः
 स्युः क्रीते सोमेऽपोर्णुते जायत एव तदथो यथा
 वसीयाः सम्प्रत्यपोर्णुते तादृगेव तदङ्गिरसः सुवर्गं लोकं
 यन्त ऊर्जं व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत ते शरा अभवन्नूगैर्वै
 शरा यच्छरमयी॥१९॥

मेखला भवत्यूर्जमेवाव रुद्धे मध्यतः सन्नह्यति मध्यत

ए॒वास्मा॒ ऊ॒र्जं दधा॑ति॒ तस्मा॑न्मध्य॒त ऊ॒र्जा भु॑ञ्जत ऊ॒र्ध्वं
वै पु॒रुष॑स्य॒ नाभ्यै॒ मे॒ध्यम॑वा॒चीन॑म॒मे॒ध्यं यन्म॑ध्य॒तः सं॒नह्य॑ति॒
मे॒ध्यं चै॒वास्या॑मे॒ध्यं च॒ व्याव॑र्तय॒तीन्द्रो॑ वृ॒त्राय॒ वज्र॑म्प्रा॒हर॒त्स
त्रे॒धा व्य॑भव॒त्स्फ्य॑स्तृती॒यं रथ॑स्तृती॒यं यूप॑स्तृती॒यम्॥ २० ॥

येऽन्तःश॒रा अशी॑र्यन्त॒ ते श॒रा अ॑भवन्तच्छ॒राणां॑ र॒श॒स्त्वं
वज्रो॒ वै श॒राः क्षु॒त्खलु॒ वै म॑नु॒ष्यस्य॒ भ्रातृ॑व्यो॒ यच्छ॑र॒मयी॒
मेख॑ला॒ भव॑ति॒ वज्रे॑णै॒व सा॒क्षात्क्षु॑ध॒म्भ्रातृ॑व्य॒म्मध्य॑तोऽप॒
हते॒ त्रिवृ॑द्भवति॒ त्रिवृ॑द्वै प्रा॒णस्त्रि॑वृ॒तमे॒व प्रा॒णम्म॑ध्य॒तो
यज॑माने दधाति॒ पृथ्वी॒ भव॑ति॒ रज्जु॑ना॒व्याँवृ॑त्त्यै॒ मेख॑लया॒
यज॑मान॒न्दीक्ष॑यति॒ योक्त्रे॑ण॒ पत्नी॑म्मिथु॒नत्वाय॑॥ २१ ॥

य॒ज्ञो दक्षि॑णाम॒भ्यध्या॑य॒त्तां स॑म॒भव॑त्तदिन्द्रोऽचा॒य॒त्सो-
ऽम॑न्य॒त यो वा इ॒तो ज॑नि॒ष्यते॒ स इ॒दम्भ॑वि॒ष्यती॑ति॒
ताम्प्रा॑वि॒शत्त॑स्या॒ इन्द्र॑ ए॒वाजा॑य॒त सोऽम॑न्य॒त यो वै
मदि॑तोऽप॒रो ज॑नि॒ष्यते॒ स इ॒दम्भ॑वि॒ष्यती॑ति॒ तस्या॑ अनु॒मृश्य॒
योनि॑माच्छि॒न॒त्सा सू॒तव॑शा॒भव॑त्त॒त्सूत॑व॒शाये॒ जन्म॑॥ २२ ॥

तां ह॒स्ते न्य॑वेष्टय॒त ताम्मु॑गेषु॒ न्य॑दधा॒त्सा
कृ॑ष्णविषा॒णाभ॑व॒दिन्द्र॑स्य॒ योनि॑रसि॒ मा मा॑ हि॒ंसी॒रिति॑

कृष्णविषाणाम्प्र यच्छति सयोनिमेव यज्ञं करोति
 सयोनिन्दक्षिणा५ सयोनिमिन्द्र५ सयोनित्वाय कृष्यै त्वा
 सुसस्याया इत्याह तस्मादकृष्टपच्या ओषधयः पच्यन्ते
 सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य इत्याह तस्मादोषधयः फलं
 गृह्णन्ति यद्धस्तेन॥ २३॥

कण्डूयेत पामनम्भावुकाः प्रजाः स्युर्यथ्स्मर्येत
 नग्नम्भावुकाः कृष्णविषाणया कण्डूयतेऽपिगृह्य स्मर्यते
 प्रजानां गोपीथाय न पुरा दक्षिणाभ्यो नेतोः कृष्णविषाणामव
 चृतेद्यत्पुरा दक्षिणाभ्यो नेतोः कृष्णविषाणामवचृतेद्योनिः
 प्रजानां परापातुका स्यान्नीतासु दक्षिणासु चात्वाले
 कृष्णविषाणाम्प्रास्यति योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं
 योनिः कृष्णविषाणा योनावेव योनिन्दधाति यज्ञस्य
 सयोनित्वाय॥ २४॥

रुन्ध एष तस्माच्छ्रमयी यूपस्तृतीयम्मिथुनत्वाय जन्म हस्तेनाष्टाचत्वारिंशच्च॥३॥।[३]

वाग्वै देवेभ्योऽपाक्रामद्यज्ञायातिष्ठमाना सा वनस्पतीन्प्राविश
 वाग्वनस्पतिषु वदति या दुन्दुभौ या तूणवे या वीणायां
 यद्दीक्षितदण्डम्प्रयच्छति वाचमेवाव रुद्ध औदुम्बरो

भवत्यूर्वा उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुन्दे मुखेन सम्मितो
भवति मुखत एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्मुखत ऊर्जा
भुञ्जते॥२५॥

क्रीते सोमे मैत्रावरुणाय दण्डम्प्र यच्छति मैत्रावरुणो
हि पुरस्तादृत्विग्भ्यो वाचं विभजति तामृत्विजो यजमाने
प्रतिं षापयन्ति स्वाहा यज्ञम्मनसेत्याह मनसा हि
पुरुषो यज्ञमभिगच्छति स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यामित्याह
द्यावापृथिव्योर्हि यज्ञः स्वाहोरोरन्तरिक्षादित्याहान्तरिक्षे हि
यज्ञः स्वाहा यज्ञं वातादारभ इत्याहायम्॥२६॥

वाव यः पवते स यज्ञस्तमेव साक्षादा रभते मुष्टी
करोति वाचं यच्छति यज्ञस्य धृत्या अदीक्षिष्टायम्ब्राह्मण
इति त्रिरुपांश्वाह देवेभ्य एवैनम्प्राह त्रिरुच्चैरुभयेभ्य एवेनं
देवमनुष्येभ्यः प्राह न पुरा नक्षत्रेभ्यो वाचं वि सृजेद्यत्पुरा
नक्षत्रेभ्यो वाचं विसृजेद्यज्ञं विच्छिन्द्यात्॥२७॥

उदितेषु नक्षत्रेषु व्रतं कृणुतेति वाचं वि सृजति
यज्ञव्रतो वै दीक्षितो यज्ञमेवाभि वाचं वि सृजति यदि
विसृजेद्वैष्णवीमृचमनु ब्रूयाद्यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञः

सं तनोति दैवीन्धियम्मनामह इत्याह यज्ञमेव तन्म्रदयति
सुपारा नो असद्वश इत्याह व्युष्टिमेवाव रुन्दे॥२८॥

ब्रह्मवादिनो वदन्ति होतव्यं दीक्षितस्य गृहा(३)इ न
होतव्या(३)मिति हविर्वै दीक्षितो यज्जुहुयाद्यजमानस्यावदाय
जुहुयाद्यन्न जुहुयाद्यज्ञपरुरन्तरियाद्ये देवा मनोजाता
मनोयुज इत्याह प्राणा वै देवा मनोजाता मनोयुजस्तेष्वेव
परोक्ष जुहोति तन्नेव हुतं नेवाहुतः स्वपन्तं वै दीक्षितः
रक्षांसि जिघांसन्त्यग्निः॥२९॥

खलु वै रक्षोहाग्रे त्वं सु जागृहि वयं
सु मन्दिषीमहीत्याहाग्निमेवाधिपां कृत्वा स्वपिति
रक्षंसामपहत्या अब्रत्यमिव वा एष करोति यो दीक्षितः
स्वपिति त्वमग्रे व्रतपा असीत्याहाग्निर्यै देवानां व्रतपतिः स
एवैनं व्रतमालम्भयति देव आ मर्त्येष्वेत्याह देवः॥३०॥

ह्येष सन्मर्त्येषु त्वं यज्ञेष्वीड्य इत्याहैतः हि यज्ञेष्वीड्यतेऽप
वै दीक्षिताथ्सुषुपुष इन्द्रियं देवताः क्रामन्ति विश्वे देवा अभि
मामाववृत्रन्नित्याहेन्द्रियेणैवैनं देवताभिः सं नयति यदेतद्यजुर्न

ब्रूयाद्यावन्त एव पशून्भि दीक्षेत् तावन्तोऽस्य पशवः स्युः
रास्वेयत्॥ ३१॥

सोमा भूयो भूरेत्याहापरिमितानेव पशून्व रुद्धे चन्द्रमसि
मम् भोगाय भवेत्याह यथादेवतमेवैनाः प्रति गृह्णाति वायवे
त्वा वरुणाय त्वेति यदेवमेता नानुदिशेदयथादेवतं
दक्षिणा गमयेदा देवताभ्यो वृश्चेत् यदेवमेता अनुदिशति
यथादेवतमेव दक्षिणा गमयति न देवताभ्य आ॥ ३२॥

वृश्च्यते देवीरापो अपां नपादित्याह यद्वो मेध्यं यज्ञियं
सदेवं तद्वो मावं क्रमिषमिति वावैतदाहाच्छिन्नं तन्तुं पृथिव्या
अनु गेषमित्याह सेतुमेव कृत्वात्येति॥ ३३॥

भुञ्जतेऽयच्छिन्द्याद्बुधेऽग्निराह देव इयदेवताभ्य आ त्रयस्त्रिंशच्च॥ ४॥ [४]

देवा वै देवयजनमध्यवसाय दिशो न प्राजानन्तेऽं
न्योन्यमुपाधावन्त्वया प्र जानाम त्वयेति तेऽदित्यां
समंघ्रियन्त त्वया प्र जानामेति साब्रवीद्वरं वृणौ मत्प्रायणा
एव वो यज्ञा मदुदयना असन्निति तस्मादादित्यः प्रायणीयो
यज्ञानामादित्य उदयनीयः पञ्च देवता यजति पञ्च दिशो
दिशाम्प्रज्ञात्यै॥ ३४॥

अथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्दे
 पथ्याः स्वस्तिमयजन्प्राचीमेव तथा दिशम्प्राजानन्नग्निना
 दक्षिणा सोमेन प्रतीचीः सवित्रोदीचीमदित्योर्ध्वाम्पथ्याः
 स्वस्तिं यजति प्राचीमेव तथा दिशम्प्र जानाति पथ्याः
 स्वस्तिमिष्ट्वाग्नीषोमौ यजति चक्षुषी वा एते यज्ञस्य
 यदग्नीषोमौ ताभ्यामेवानु पश्यति॥३५॥

अग्नीषोमाविष्ट्वा सवितारं यजति सवितृप्रसूत एवानु
 पश्यति सवितारमिष्ट्वादिति यजतीयं वा अदितिरस्यामेव
 प्रतिष्ठायानु पश्यत्यदितिमिष्ट्वा मारुतीमृचमन्वाह मरुतो वै
 देवानां विशो देवविशं खलु वै कल्पमानम्मनुष्यविशमनु
 कल्पते यन्मारुतीमृचमन्वाह विशां क्लृप्त्यै ब्रह्मवादिनो
 वदन्ति प्रयाजवदननूयाजम्प्रायणीयं कार्यमनूयाजवत्॥३६॥

अप्रयाजमुदयनीयमितीमे वै प्रयाजा अमी अनूयाजाः
 सैव सा यज्ञस्य सन्ततिस्तत्तथा न कार्यमात्मा वै प्रयाजाः
 प्रजानूयाजा यत्प्रयाजानन्तरियादात्मानमन्तरियाद्यदनूयाजान-
 खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु यज्ञः परा भवति
 यज्ञं पराभवन्तं यजमानोऽनु॥३७॥

परां भवति प्रयाजवदेवानूयाजवत्प्रायणीयं कार्यम्प्रायजवदन्
 नात्मानमन्तरेति न प्रजां न यज्ञः पराभवति न यजमानः
 प्रायणीयस्य निष्कास उदयनीयमभि निर्वपति सैव सा
 यज्ञस्य सन्ततिर्याः प्रायणीयस्य याज्या यत्ता उदयनीयस्य
 याज्याः कुर्यात्पराङ्मुं लोकमा रोहेत्प्रमायुकः स्याद्वाः
 प्रायणीयस्य पुरोनुवाक्यास्ता उदयनीयस्य याज्याः
 करोत्यस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति॥ ३८॥

प्रज्ञात्यै पश्यत्यनूयाजवद्यजमानोऽनुं पुरोनुवाक्यास्ता अष्टौ च॥५॥ ————— [५]

कद्रूश्च वै सुपर्णी चात्मरूपयोरस्पर्धतां सा कद्रूः
 सुपर्णीमजयत्साब्रवीत्तृतीयस्यामितो दिवि सोमस्तमा हर
 तेनात्मानं निष्क्रीणीष्वेतीयं वै कद्रूसौ सुपर्णी छन्दांसि
 सौपर्ण्याः साब्रवीदस्मै वै पितरौ पुत्रान्बिभृतस्तृतीयस्यामितो
 दिवि सोमस्तमा हर तेनात्मानं निष्क्रीणीष्व॥ ३९॥

इति मा कद्रूरवोचदिति जगत्पुदपतच्चतुर्दशाक्षरा
 सती साप्राप्य न्यवर्तत तस्यै द्वे अक्षरे अमीयेतां सा
 पशुभिश्च दीक्षया चागच्छत्तस्माज्जगती छन्दसाम्पशव्यतमा
 तस्मात्पशुमन्तं दीक्षोपं नमति त्रिष्टुगुदपतत्रयोदशाक्षरा

सुती साप्राप्य न्यवर्तत तस्यै द्वे अक्षरौ अमीयेताः सा
दक्षिणाभिश्च ॥ ४० ॥

तपसा चागच्छत्तस्मात्त्रिष्टुभौ लोके माध्यंदिने सवने
दक्षिणा नीयन्त एतत्खलु वाव तप इत्याहुयः स्वं ददातीति
गायत्र्युदपतच्चतुरक्षरा सत्यंजया ज्योतिषा तमस्या
अजाभ्यरुद्ध तदजाया अजत्वः सा सोमं चाहश्चत्वारि
चाक्षराणि साष्टाक्षरा समपद्यत ब्रह्मवादिनो वदन्ति ॥ ४१ ॥

कस्मात्सत्याद्वायत्री कनिष्ठा छन्दसाः सुती यज्ञमुखं
परीयायेति यदेवादः सोममाहर्त्तस्माद्यज्ञमुखं पर्यैत्
तस्मात्तेजस्विनीतमा पृथ्वा द्वे सवने समगृह्णान्मुखेनैकं
यन्मुखेन समगृह्णात्तदधयत्तस्माद्वे सवने शुक्रवती प्रातःसवनं
च माध्यंदिनं च तस्मात्तृतीयसवनं ऋजीषमभि षुण्वन्ति
धीतमिव हि मन्यन्ते ॥ ४२ ॥

आशिरमव नयति सशुक्रत्वायाथो सम्भरत्येवैनत्तः
सोममाह्रियमाणं गन्धर्वो विश्वावसुः पर्यमुष्णात्स तिस्रो
रात्रीः परिमुषितोऽवसत्तस्मात्तिस्रो रात्रीः क्रीतः सोमो वसति
ते देवा अब्रुवन्स्त्रीकामा वै गन्धर्वाः स्त्रिया निष्क्रीणामेति ते

वाच॑ः स्त्रिय॑मेक॑हायनीं कृ॒त्वा तया॑ निर॑क्रीण॒न्त्सा रोहि॑द्रूपं
कृ॒त्वा गन्ध॑र्वेभ्यः॥४३॥

अ॒प॒क्र॒म्याति॑ष्ठ॒त्तद्रो॑हितो जन्म॒ ते दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्नप॑
युष्म॑द॒क्र॒मी॒न्नास्मानु॑पाव॑र्तते वि ह॒याम॑हा इति॒ ब्रह्म॑ गन्ध॒र्वा
अव॑द॒न्नगा॑यं दे॒वाः सा दे॒वान्गाय॑त उ॒पाव॑र्तत॒ तस्मा॑द्गाय॑न्तः
स्त्रियः॑ का॒मय॑न्ते का॒मुका॑ ए॒नः स्त्रियो॑ भव॒न्ति य ए॒वं
वेदा॑थो य ए॒वं वि॒द्वानपि॑ ज॒न्येषु॑ भव॑ति॒ तेभ्य॑ ए॒व द॑दत्यु॒त
यद्व॑हु॒तयाः॥४४॥

भव॑न्त्येक॑हाय॒न्या क्री॑णाति वा॒चैवैन॑ः सर्व॑या क्रीणाति॒
तस्मा॑देक॑हाय॒ना मनु॑ष्या॑ वाच॑ वद॒न्त्यकू॑ट॒याऽकर्ण॑याऽ
का॑ण॒याऽश्लो॑ण॒याऽसप्त॑शफ॒या क्री॑णाति॒ सर्व॑यै॒वैनं॑ क्रीणाति॒
यच्चे॒तया॑ क्री॒णीया॑द्दुश्च॒र्मा यज॑मानः स्या॒द्यत्कृ॑ष्ण॒याऽनु॑स्तर॑णी
स्या॒त्प्रमा॑यु॒को यज॑मानः स्या॒द्यद्वि॑रू॒पया॑ वा॒त्रघ्नी॑
स्या॒त्स वा॒न्यं जि॑नीयात्तं वा॒न्यो जि॑नीयाद॒रुण॑या॑
पि॒ङ्गाक्ष्या॑ क्री॒णात्ये॒तद्वै सोम॑स्य रू॒पः स्वयै॒वैनं॑ दे॒वत॑या
क्रीणाति॥४५॥

निष्क्री॑णीष्व॒ दक्षि॑णाभिश्च वदन्ति॒ मन्य॑न्ते गन्ध॒र्वेभ्यो॑ बहु॒तयाः पि॒ङ्गाक्ष्या॑ दश॑ च॥६॥ [६]

तद्धिरण्यमभवत्तस्मादद्ध्यो हिरण्यम्पुनन्ति ब्रह्मवादिनो
वदन्ति कस्मात्सत्यादनस्थिकेन प्रजाः प्रवीयन्तेऽ-
स्थन्वतीर्जायन्त इति यद्धिरण्यं घृतेऽवधाय जुहोति
तस्मादनस्थिकेन प्रजाः प्र वीयन्तेऽस्थन्वतीर्जायन्त एतद्वा
अग्नेः प्रियं धाम् यद्धृतं तेजो हिरण्यमियं ते शुक्र तनूरिदं
वर्च इत्याह सतेजसमेवैनं सतनुम्॥४६॥

करोत्यथो सम्भरत्येवैनं यदबद्धमवदध्याद्गर्भाः प्रजानां
परापातुकाः स्युर्बद्धमव दधाति गर्भाणां धृत्यै निष्टर्क्यम्बध्नाति
प्रजानां प्रजननाय वाग्वा एषा यथ्सोमक्रयणी जूरसीत्याह
यद्धि मनसा जवते तद्वाचा वदति धृता मनसेत्याह मनसा
हि वाग्धृता जुष्टा विष्णाव इत्याह॥४७॥

यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञायैवैनां जुष्टां करोति तस्यांस्ते
सत्यसंवसः प्रसव इत्याह सवितृप्रसूतामेव वाचमव रुन्दे
काण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञं रक्षांसि जिघांसन्त्येष
खलु वा अरक्षोहतः पन्था योऽग्रेष्व सूर्यस्य च सूर्यस्य
चक्षुरारुहमग्रेरक्षणः कनीनिकामित्याह य एवारक्षोहतः
पन्थास्तं समारोहति॥४८॥

वाग्वा ए॒षा यथ्सोम॑क्रय॒णी चिद॑सि म॒नासीत्या॑ह
 शास्त्ये॒वैनामे॑तत्तस्मा॑च्छि॒ष्टाः प्र॒जा जा॑यन्ते चिद॒सीत्या॑ह
 यद्धि म॒नसा॑ चे॒तय॑न्ते तद्वा॒चा वद॑ति म॒नासीत्या॑ह यद्धि
 म॒नसाभि॑गच्छ॒ति तत्क॑रोति धीर॒सीत्या॑ह यद्धि म॒नसा॑
 ध्याय॑ति तद्वा॒चा॥४९॥

वद॑ति दक्षि॑णासीत्या॒ह दक्षि॑णा ह्ये॒षा य॒ज्ञिया॒सीत्या॑ह
 य॒ज्ञिया॑मे॒वैनां॑ करोति क्ष॒त्रिया॒सीत्या॑ह क्ष॒त्रिया॒ ह्ये॒षादि॑तिरस्युभ॒य
 यदे॒वादित्यः॑ प्रा॒यणी॑यो य॒ज्ञाना॑मादित्य उ॒दय॑नीयस्तस्मा॑दे॒वमा॑ह
 यदब॑द्धा स्यादय॑ता स्या॒द्यत्प॑दिब॒द्धानु॑स्तर॒णी स्यात्प्र॒मायु॑को
 यज॑मानः स्यात्॥५०॥

यत्कर्ण॑गृही॒ता वा॒र्त्रघ्नी॑ स्या॒त्स वा॒न्यं जि॑नी॒यात्तं
 वा॒न्यो जि॑नी॒यान्मि॒त्रस्त्वा॑ प॒दि ब॑ध्ना॒त्वित्या॑ह मि॒त्रो
 वै शि॒वो दे॒वाना॑न्तेनै॒वैनां॑ प॒दि ब॑ध्नाति पू॒षाध्व॑नः
 पा॒त्वित्या॑हेयं वै पू॒षेमा॑मे॒वास्या॑ अधि॒पाम॑कः सम॑ष्ट्या
 इन्द्रा॒याध्य॑क्षा॒येत्या॑हेन्द्रमे॒वास्या॑ अ॒ध्यक्षं॑ करोति॥५१॥

अनु॑ त्वा मा॒ता म॑न्यतामनु॑ पि॒तेत्या॑हानु॑मतयै॒वैन॑या
 क्री॑णाति सा दे॒वि दे॒वम॑च्छेहीत्या॒ह दे॒वी ह्ये॒षा दे॒वः सोम॑

इन्द्राय॑ सोम॑मित्या॒हेन्द्राय॑ हि सोम॑ आ॒ह्रियते॑ यदे॒तद्यजुर्न॑
ब्रूयात्परा॑च्ये॒व सोम॑क्रय॑णीयाद्बु॒द्रस्त्वा॑ वर्तय॒त्वित्या॑ह रु॒द्रो वै
क्रूरः॥५२॥

दे॒वाना॑न्तमे॒वास्यै॑ प॒रस्ता॑द्दधा॒त्यावृ॑त्त्यै क्रूरमि॒व वा
ए॒तत्क॑रोति॒ यद्बु॑द्रस्य॑ की॒र्तय॑ति मि॒त्रस्य॑ प॒थेत्या॑ह शान्त्यै॑
वा॒चा वा ए॒ष वि क्री॑णीते॒ यः सोम॑क्रय॑ण्या स्व॒स्ति
सोम॑सखा पुन॒रेहि॑ सह र॒य्येत्या॑ह वा॒चैव वि॒क्रीय॑
पुन॑रा॒त्मन्वाच॑ ध॒त्तेऽनु॑पदासुकास्य॒ वाग्भ॑वति॒ य एवं
वेद॑॥५३॥

सत॑नुं वि॒ष्णव॑ इत्या॒ह सु॒मारो॑हति॒ ध्याय॑ति तद्वा॒चा यज॑मानः स्यात्क॑रोति क्रू॒रो
वेद॑॥७॥

[७]

षट्प॒दान्यनु॑ नि क्रा॑मति षड॒हं वाङ्मा॑तिं वदत्यु॒त
सं॒वत्स॑रस्याय॑ने याव॑त्ये॒व वाक्ता॑मव॒ रुन्दे॑ सप्त॒मे प॒दे
जु॑होति स॒प्तप॑दा शक्क॑री प॒शवः॑ शक्क॑री प॒शूने॒वाव॑ रुन्दे॑ स॒प्त
ग्रा॒म्याः प॒शवः॑ स॒प्तार॑ण्याः स॒प्त छ॒न्दाः॑स्यु॒भय॑स्याव॒रुद्धौ॑
वस्व्य॑सि रु॒द्रासी॑त्या॒ह रू॒पमे॒वास्या॑ ए॒तन्म॑हि॒मानम्॥५४॥

व्याच॑ष्टे बृह॒स्पति॑स्त्वा सु॒म्ने र॑ण्व॒त्वित्या॑ह ब्रह्म॒ वै

देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनव रुन्दे रुद्रो वसुभिरा
चिकेतित्याहावृत्त्यै पृथिव्यास्त्वा मूर्धन्ना जिघर्मि देवयजन
इत्याह पृथिव्या ह्येष मूर्धा यद्देवयजनमिडायाः पद
इत्याहेडाये ह्येतत्पदं यत्सोमक्रयण्यै घृतवति स्वाहा॥५॥

इत्याह यदेवास्यै पदाद्धृतमपीड्यत तस्मादेवमाह
यदध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहुयादन्धोऽध्वर्युः स्याद्रक्षाऽसि
यज्ञः हन्युरहिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव जुहोति
नान्धोऽध्वर्युर्भवति न यज्ञः रक्षाऽसि घ्नन्ति काण्डेकाण्डे
वै क्रियमाणे यज्ञः रक्षाऽसि जिघाऽसन्ति परिलिखितः
रक्षः परिलिखिता अरातय इत्याह रक्षसामपहत्यै॥५६॥

इदमहः रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं
च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं
द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं ग्रीवाः कृन्तति पशवो वै सोमक्रयण्यै
पदं यावत्मृतः सं वपति पशूनेवाव रुन्देऽस्मे राय इति सं
वपत्यात्मानमेवाध्वर्युः॥५७॥

पशुभ्यो नान्तरैति त्वे राय इति यजमानाय प्र यच्छति
यजमान एव रयिन्दधाति तोते राय इति पत्निया अर्धो

वा ए॒ष आ॒त्मनो॒ यत्पत्नी॒ यथा॑ गृ॒हेषु॑ नि॒धत्ते॑ ता॒दृगे॒व
तत्त्व॑ष्टी॒मती॑ ते स॒पेये॒त्याह॑ त्वष्टा॒ वै प॑शूना॒मि॒धुना॑नाः
रूप॑कृ॒द्रूपमे॒व प॒शुषु॑ दधात्य॒स्मै वै लो॒काय॑ गा॒रह॑पत्य॒ आ
धी॑यतेऽमुष्मा॑ आ॒हव॑नीयो॒ यद्गा॒रह॑पत्य॒ उप॑वपे॒दस्मि॒ल्लोके॑
प॑शुमा॒न्स्याद्य॑दा॒हव॑नीयेऽमुष्मि॒ल्लोके॑ प॑शुमा॒न्स्यादु॒भयो॒रुप॑
वपत्यु॒भयो॒रे॒वैन॑ल्लो॒कयोः॑ पशुमन्तं करोति॥५८॥

महि॒मान्ः॒ स्वाहा॑प॒हत्या॑ अध्व॒र्युर्धी॑यते॒ चतु॑र्वि॒ह॒शति॑श्च॥८॥ [८]

ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति वि॒चित्यः॒ सोमा॑ (३) न वि॒चित्या
(३) इति॒ सोमो॒ वा ओष॑धीनाः॒ राजा॒ तस्मिन्
यदा॑प॒न्नं ग्र॑सि॒तमे॒वास्य॑ तद्यद्वि॒चिनु॑याद्यथा॒स्याद्व॑सितं
नि॒ष्वि॒दति॑ ता॒दृगे॒व तद्यन्न॑ वि॒चिनु॑याद्यथा॒क्षन्ना॑प॒न्नं
वि॒धाव॑ति ता॒दृगे॒व तत्क्षो॑धु॒कोऽध्व॑र्युः स्यात्क्षो॑धु॒को यज॑मानः
सोम॑वि॒क्रयि॑न्सोमः॒ शो॒धये॒त्येव॑ ब्रूया॒द्यदी॑तरम्॥५९॥

यदी॑तर॒मुभये॑नै॒व सोम॑वि॒क्रयि॑णम॒र्पय॑ति॒ तस्मा॑त्सोमवि॒क्रयी॑
क्षो॑धु॒कोऽरु॒णो ह॑ स्मा॒हौप॑वेशिः॒ सोम॑क्रय॒ण ए॒वाहं॑
तृ॒तीय॑स॒वन॑म॒व रु॒न्ध इति॑ पशूनां च॒र्मन्मि॑मीते प॒शूने॒वाव॑
रु॒न्धे प॒शवो॒ हि तृ॒तीयः॒ स॒वनं॒ यङ्काम॑ये॒ताप॒शुः

स्यादित्यृक्षतस्तस्य मिमीतृक्षं वा अपशव्यमपशुरेव
भवति यं कामयेत पशुमान्थस्यात्॥६०॥

इति लोमृतस्तस्य मिमीतैतद्वै पशूनां रूपं रूपेणैवास्मै
पशूनव रुद्धे पशुमानेव भवत्युपामन्तै क्रीणाति सरसमेवैनं
क्रीणात्युमात्योऽसीत्याहामैवैनं कुरुते शुक्रस्ते ग्रह इत्याह
शुक्रो ह्यस्य ग्रहोऽनसाच्छ याति महिमानमेवास्याच्छ
यात्यनसा॥६१॥

अच्छ याति तस्मादनोवाह्यं समे जीवनं यत्र खलु वा
एतं शीर्ष्णा हरन्ति तस्माच्छीर्षहार्यं गिरौ जीवनमभि
त्यं देवः संवितारमित्यतिच्छन्दसर्चा मिमीतेऽतिच्छन्दा वै
सर्वाणि छन्दांसि सर्वेभिरेवैनं छन्दोभिर्मिमीते वर्ष्म
वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा यदतिच्छन्दसर्चा मिमीते
वर्ष्मैवैनं समानानां करोत्येकैकयोऽथसर्गम्॥६२॥

मिमीतेऽयातयाम्नियायातयाम्नियैवैनंमिमीते तस्मान्नानावीय
अङ्गुलयः सर्वास्वङ्गुष्ठमुप नि गृह्णाति तस्मात्समावद्ध्यो-
ऽन्याभिरङ्गुलिभिस्तस्मात्सर्वा अनु सं चरति यत्सह

सर्वाभिर्मिमीत सञ्श्लिष्टा अङ्गुलयो जायेरन्नेकयैकयोऽसर्गम्मिम
तस्माद्विभक्ता जायन्ते पञ्च कृत्वो यजुषा मिमीते पञ्चाक्षरा
पङ्क्तिः पाङ्क्तौ यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्दे पञ्च कृत्वस्तूष्णीम्॥६३॥

दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव
रुन्दे यद्यजुषा मिमीते भूतमेवाव रुन्दे यत्तूष्णीम्भविष्यद्यद्वै
तावानेव सोमः स्याद्यावन्तम्मिमीते यजमानस्यैव स्यान्नापि
सदस्यानां प्रजाभ्यस्त्वेत्युप समूहति सदस्यानेवान्वाभजति
वाससोप नह्यति सर्वदेवत्यं वै॥६४॥

वासः सर्वाभिरेवैनं देवताभिः समर्धयति पशवो वै सोमः
प्राणाय त्वेत्युप नह्यति प्राणमेव पशुषु दधाति व्यानाय
त्वेत्यनु शृन्थति व्यानमेव पशुषु दधाति तस्मात्स्वपन्तं प्राणा
न जहति॥६५॥

इतरम्पशुमान्स्याद्यात्यनसोऽसर्गन्तूष्णीं संवदेवत्यं वै त्रयस्त्रिंशच्च॥९॥ ————— [९]

यत्कलया ते शफेनं ते क्रीणानीति पणेतगोअर्घं
सोमं कुर्यादगोअर्घं यजमानमगोअर्घमध्वर्युङ्गोस्तु महिमानं
नावं तिरेद्गवां ते क्रीणानीत्येव ब्रूयाद्गोअर्घमेव सोमं

क॒रोति॑ गोअ॒र्घं यज॑मानं गोअ॒र्घम॑ध्व॒र्युन्न गो॑र्महि॒मान॒मव॑
तिरत्य॒जया॑ क्रीणाति॒ सत॑पसमे॒वैनं॑ क्रीणाति॒ हिर॑ण्येन
क्रीणाति॒ सशु॑क्रमे॒व॥६६॥

ए॒नं क्री॒णाति॒ धे॒न्वा क्री॑णाति॒ साशि॑रमे॒वैनं॑ क्रीणात्यृष॒भेण॑
क्रीणाति॒ सेन्द्र॑मे॒वैनं॑ क्रीणात्यन॒डुहा॑ क्रीणाति॒ वह्नि॑र्वा
अ॒न॒ड्वान् वह्नि॑नै॒व वह्नि॑ य॒ज्ञस्य॑ क्रीणाति॒ मिथु॑नाभ्यां
क्रीणाति॒ मिथु॑नस्याव॒रुद्ध्यै॒ वास॑सा क्रीणाति॒ सर्व॑दे॒वत्यै॑ वै
वासः॑ सर्वा॒भ्य ए॒वैनं॑ दे॒वता॑भ्यः क्रीणाति॒ दश॑ सम्प॒द्यन्ते॒
दशा॑क्षरा वि॒राडन्न॑ वि॒राड्विराजै॑वान्नाद्य॒मव॑ रुन्दे॥६७॥

तप॑सस्त॒नूर॑सि प्र॒जाप॑ते॒र्वर्ण॑ इत्या॒ह प॒शुभ्य॑ ए॒व तद॑ध्व॒र्युर्नि
हु॑त आ॒त्मनो॑ऽना॒त्रस्काय॑ गच्छ॑ति॒ श्रिय॑म्प्र प॒शूना॑प्नोति॒ य ए॒वं
वेद॑ शु॒क्रं ते शु॒क्रेण॑ क्रीणामीत्या॒ह यथा॑य॒जुरे॒वैतद्दे॒वा वै येन॑
हिर॑ण्येन॒ सोम॑मक्री॒णन्तद॑भीषहा पुन॒राद॑दत् को हि तेज॑सा
विक्रे॑ष्यत् इति॒ येन॑ हिर॑ण्येन॥६८॥

सोमं॑ क्रीणीयात्तद॑भीषहा पुन॒रा द॑दीत् तेज॑ ए॒वात्म॑न्ध॒त्ते-
ऽस्मे ज्योतिः॑ सोमविक्र॒यिणि॑ तम् इत्या॒ह ज्योति॑रे॒व

यजमाने दधाति तमसा सोमविक्रयिणमर्पयति यदनुपग्रथ्य
 हन्याद्वन्दशूकास्ताः समाः सर्पाः स्युरिदमहः सर्पाणां
 दन्दशूकानां ग्रीवा उपग्रन्थामीत्याहाद्वन्दशूकास्ताः समाः
 सर्पा भवन्ति तमसा सोमविक्रयिणं विध्यति स्वान्॥६९॥

भ्राजेत्याहैते वा अमुष्मिल्लोके सोममरक्षन्तेभ्योऽधि
 सोममाहरन् यदेतेभ्यः सोमक्रयणान्नानुदिशेदक्रीतोऽस्य
 सोमः स्यान्नास्यैतेऽमुष्मिल्लोके सोमः रक्षेयुर्यदेतेभ्यः
 सोमक्रयणाननुदिशति क्रीतोऽस्य सोमो भवत्येते-
 ऽस्यामुष्मिल्लोके सोमः रक्षन्ति॥७०॥

सशुक्रमेव रुन्ध इति येन हिरण्येन स्वान् चतुश्चत्वारिंशच्च॥१०॥—————[१०]

वारुणो वै क्रीतः सोम उपनद्धो मित्रो न एहि सुमित्रधा
 इत्याह शान्त्या इन्द्रस्योरुमा विश दक्षिणमित्याह देवा वै
 यः सोममक्रीणन्तमिन्द्रस्योरौ दक्षिण आसादयन्नेष खलु
 वा एतर्हीन्द्रो यो यजते तस्मादेवमाहोदायुषा स्वायुषेत्याह
 देवता एवान्वारभ्योत्॥७१॥

तिष्ठत्युर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याहान्तरिक्षदेवत्यो ३ ह्येतर्हि
 सोमोऽदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद आ सीदेत्याह

यथायजुरेवैतद्वि वा एनमेतदर्धयति यद्वारुणं सन्तम्मेत्रं
करोति वारुण्यर्चा सादयति स्वयैवैनं देवतया समर्धयति
वाससा पर्यानह्यति सर्वदेवत्यं वै वासः सर्वाभिरेव॥७२॥

एनं देवताभिः समर्धयत्यथो रक्षसामपहत्यै वनेषु
व्यन्तरिक्षं ततानेत्याह वनेषु हि व्यन्तरिक्षं ततान्
वाजमर्वथ्स्वित्याह वाजः ह्यर्वथ्सु पयो अघ्नियास्वित्याह
पयो ह्यघ्नियासु ह्वथ्सु क्रतुमित्याह ह्वथ्सु हि क्रतुं वरुणो
विश्वग्निमित्याह वरुणो हि विश्वग्निन्दिवि सूर्यम्॥७३॥

इत्याह दिवि हि सूर्यः सोममद्रावित्याह ग्रावाणो वा
अद्रयस्तेषु वा एष सोमं दधाति यो यजंते तस्मादेवमाहोदु
त्यं जातवेदसमिति सौर्यर्चा कृष्णाजिनम्प्रत्यानह्यति
रक्षसामपहत्या उस्त्रावेतं धूर्षाहवित्याह यथायजुरेवैतत्प्र
च्यवस्व भुवस्पत इत्याह भूतानां हि॥७४॥

एष पतिर्विश्वान्यभि धामानीत्याह विश्वानि ह्ये
षौऽभि धामानि प्रच्यवते मा त्वा परिपरी
विददित्याह यदेवादः सोममाह्नियमाणं गन्धर्वो विश्वावसुः
पर्यमुष्णात्तस्मादेवमाहापरिमोषाय यजमानस्य स्वस्त्ययन्यसीत

यज॑मानस्यै॒वैष॑ य॒ज्ञस्या॑न्वार॒म्भोऽन॑वच्छित्यै॒ वरु॑णो॒ वा ए॒ष
यज॑मानम॒भ्यैति॒ यत्॥ ७५॥

क्री॒तः सोम॑ उप॒नद्धो॒ नमो॑ मि॒त्रस्य॒ वरु॑णस्य॒
चक्ष॑स॒ इत्या॑ह॒ शान्त्या॒ आ सोमं॑ वह॑न्त्य॒ग्निना॒
प्रति॑ तिष्ठते॒ तौ स॒म्भवं॑न्तौ॒ यज॑मानम॒भि स॒म्भवतः॑
पुरा॑ खलु॒ वावैष॑ मेधा॑या॒त्मानं॑मा॒रभ्य॑ चरति॒ यो
दी॑क्षितो॒ यद॑ग्री॒षोमी॑य॒म्पशु॑मा॒लभ॑त॒ आत्म॑निष्क्रय॑ण
ए॒वास्य॒ स तस्मा॑त्तस्य॒ नाश॑य॒ पुरु॑षनिष्क्रय॑ण॒ इव॒
ह्यथो॒ खल्वा॑हुर॒ग्रीषो॑मा॒भ्यां वा इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑ह॒न्निति॑
यद॑ग्री॒षोमी॑य॒म्पशु॑मा॒लभ॑ते॒ वार्त्र॑घ्न ए॒वास्य॒ स तस्मा॑द्वा॒शय॑
वा॒रु॒ण्यर्चा॑ परि॒ चरति॒ स्वयै॑वैनं॒ देव॑तया॒ परि॑ चरति॥ ७६॥

अ॒न्वार॒भ्योऽस॑र्वाभिरे॒व सूर्य॑ भू॒ताना॑ꣳ ह्येति॑ यदा॑हः स॒प्तविं॑शतिश्च॥ 11॥ ——— [११]

यदु॒भौ दे॑वासुरा मि॒थस्तेषा॑ꣳ सुव॒र्गं यद्वा अनी॑शानः पुरोह॑विपि॒ तेभ्यः॑ सोत्त॑रवेदि॒र्बद्धं॑
दे॒वस्याग्नि॑ꣳ शिरो॒ वा एका॑दश॥ 11॥ यदु॒भावि॑त्या॒ह दे॒वानां॑ꣳ य॒ज्ञो दे॒वेभ्यो॑ न रथा॑य॒ यज॑मानाय
पर॑स्ता॒र्द्वाची॑त्रव॑पश्चा॒शत्॥ 59॥ यदु॒भौ दु॒ह ए॒वैनौ॑ꣳ॥ ——— [१२]

This PDF was downloaded from <http://stotrasamhita.github.io>.

GitHub: <http://stotrasamhita.github.io> | <http://github.com/stotrasamhita>

Credits: <http://stotrasamhita.github.io/about/>